

مقدمه‌ی مؤلف

اصطلاح هوش کلامی را نخستین بار هوارد گاردنر مطرح کرد. او چهار مؤلفه را برای هوش کلامی در نظر می‌گیرد:

۱ **معناشناسی و کاربرد واژگان:** که اولین مؤلفه از هوش کلامی است؛ به این مفهوم که معنا و بار معنایی واژه‌ها را در زبان بدانیم.

۲ **آواشناسی:** دومین مؤلفه که گاردنر به آن اشاره کرد آواشناسی است. در این جا هم اگر بخواهیم به سبک گاردنر به سراغ شاعران برویم، باید بگوییم که قافیه در شعر فارسی، نمونه‌ای از تسلط به آوای واژگان است.

۳ **جمله‌سازی و درک متن:** که توانایی ترکیب و کنار هم قرار دادن کلمات به منظور بیان آنچه در ذهن می‌گذرد و انتقال آن به ذهن مخاطب، همچنین درک درست مطالب گفته‌شده توسط گوینده‌ی یک متن است.

۴ **کاربردهای مختلف واژگان و جملات:** با این که به نظر می‌رسد هر واژه دارای یک معنای مستقل است، اما می‌دانیم که معنی و پیام واژه‌ها بسته به موقعیتی که در آن قرار می‌گیرند تغییر می‌کند. این موضوع حتی درباره‌ی جملات هم صادق است. به عنوان مثال اگر شما پیام ضرب‌المثلی را ندانید، با معنی کردن تک‌تک واژگان، هرگز به مقصود گوینده پی نخواهید برد.

کتاب کوچکی که در دست دارید به منظور تقویت شما در همه‌ی موارد گفته‌شده تهیه شده است. بدون شک تا وقتی دایره‌ی واژگان در هر شخصی گسترده نشود، نمی‌تواند گام‌های بعدی را در این بخش طی کند.

این کتاب در **۸ فصل** شامل **لغات و معانی** (۲۱۰۰ واژه با معنی)، **متضادها** (۶۸۰ واژه)، **هم‌خانواده‌ها** (۶۵۰ واژه)، **واژگان هم‌آوا** (۱۶۸ واژه)، **واژگان هم‌قافیه** (۲۵۵۰ واژه)، **واژگان ایهام‌ساز** (۷۰ واژه)، **کنایه‌ها با مفهوم** (۴۳۰ مورد) و **ضرب‌المثل‌ها** (۳۵۰ مورد) برای علاقه‌مندان تهیه شده است.

لازم به ذکر است واژگان انتخابی، همگی واژگان مورد استفاده در کتاب‌های درسی مقاطع ابتدایی و متوسطه‌ی اول و یا واژگان استفاده‌شده در متن سؤالات آزمون‌های ورودی مدارس نمونه دولتی و تیزهوشان هستند و سلیقه‌ی شخصی نگارنده در این زمینه نقشی نداشته است.

با آرزوی سلامتی و موفقیت شما

مصطفی باقری - فروردین ۱۴۰۰

فهرست

- فصل ۱: لغات و معانی ۷
- فصل ۲: متضادها ۷۹
- فصل ۳: هم‌خانواده‌ها ۸۷
- فصل ۴: واژگان هم‌آوا ۹۵
- فصل ۵: واژگان هم‌قافیه ۱۰۱
- فصل ۶: واژگان ابهام‌ساز ۱۱۵
- فصل ۷: کنایه‌ها ۱۲۱
- فصل ۸: ضرب‌المثل‌ها ۱۴۳

ث

ثواب ≠ عقاب

ج

- جاذبه ≠ دافعه
- جاودان ≠ فانی
- جزر ≠ مد
- جعلی ≠ اصلی
- جنگ افروز ≠ صلح طلب
- جور ≠ داد، عدل

ح

- حاده ≠ منفرجه
- حب ≠ بغض
- حریص ≠ قانع
- حزن ≠ سرور
- حسنات ≠ سیئات
- حسن ≠ قبح
- حیات ≠ ممات

خ

- خاضع ≠ متکبر، مغرور
- خبره ≠ تازه کار، ناآزموده
- خرد ≠ جهالت، سفاهت
- خصم ≠ دوست
- خلاصه ≠ تفصیل
- خوف ≠ رجا
- خیر ≠ شر

پ

- پخمه ≠ زرنگ
- پدافند ≠ حمله
- پرطمطراق ≠ ساده
- پژمرده ≠ باطراوت، بشاش
- پیروزمند ≠ مغلوب
- پیری ≠ شباب
- پیکار ≠ صلح
- پیوسته ≠ گسسته

ت

- تأخر ≠ تقدم
- تأیید ≠ تکذیب
- تبرئه ≠ محکوم
- تجلیل ≠ تحقیر
- تدافعی ≠ تهاجمی
- ترحم ≠ قساوت
- ترقی ≠ تنزل
- تقویت ≠ تضعیف
- تکبر ≠ فروتنی، تواضع
- توبیخ ≠ تشویق
- تولی ≠ تبری
- توهین ≠ تکریم
- تهی ≠ پر، مملو
- تیمی ≠ انفرادی
- تئوری ≠ عملی

د

- دخل ≠ خرج
- درآمد ≠ هزینه
- دلزده ≠ راغب، مایل
- دلسرد ≠ امیدوار
- سفاهت ≠ دانایی
- سفیه ≠ عاقل
- سقوط ≠ صعود
- سم ≠ پادزهر
- سودمند ≠ مضر
- سهولت ≠ دشواری، صعوبت

ش

- شاداب ≠ پژمرده
- شادباش ≠ تسلیت
- شاکر ≠ کافر
- شدید ≠ خفیف
- شرک ≠ توحید
- شرمسار ≠ سربلند، مفتخر
- شروع ≠ ختم
- شغف ≠ حزن
- شک ≠ یقین
- شکست ≠ پیروزی
- شلخته ≠ مرتب
- شوم ≠ خجسته، میمون

ص

- صامت ≠ ناطق
- صبح ≠ شام
- صدق ≠ کذب
- صراحت ≠ کنایه‌گویی
- صرفه‌جو ≠ ولخرج

ر

- راغب ≠ بیزار
- راکب ≠ پیاده
- رواج ≠ کساد
- ریا ≠ صدق

ز

- زهد ≠ فسق
- زیان ≠ سود، منفعت

س

- ستبر ≠ نازک
- ستوده ≠ نکوهیده
- ستیز ≠ صلح
- سخاوتمند ≠ خسیس
- سخنران ≠ مستمع
- سرشار ≠ تهی
- سرکش ≠ رام
- سرور ≠ خادم، غلام
- سرور ≠ اندوه، غم
- سعادت ≠ ادبار

ط

- طایفه / طوایف
- طبیعت / طبیعی / طبع / مطبوع
- طفل / اطفال
- طلب / مطلوب / طالب

ظ

- ظاهر / مظهر / ظهور / مظاهر / اظهار / ظواهر
- ظلمت / ظلام / مظلم

ع

- عامل / معمول / عمل / أعمال
- معامله / تعامل / أعمال / عوامل / عملیات
- عجله / عجول / تعجیل
- عجیب / عجب / اعجاب
- عجوبه / تعجب / متعجب
- عدل / عادل / عدالت
- عزت / عزیز / عز / معزز
- عظمت / عظیم / اعظم / عظاما
- تعظیم / معظم
- علاج / معالجه
- علائق / معلق / تعلق / متعلق

- علم / عالم / معلوم / تعلیم
- معلم / علوم / اعلام / علامه
- علیم / متعلم / تعلم / اعلامیه / معلومات
- عنایت / یعنی / معنی / معنوی / اعتنا
- عنوان / عناوین

غ

- غرق / غریق / غرقاب
- غروب / غرب / مغرب

ف

- فارغ / فراغت / استفراغ
- فضل / فاضل
- فعال / فعالیت
- فکر / افکار / متفکر / فکور / تفکر
- فهمیدن / مفهوم / فهمیم
- تفاهم / تفهیم

ق

- قدس / مقدس / قداست / تقدیس
- قصد / قاصد / مقصود / مقصد
- مقاصد / اقتصاد

قطع / مقطع / قاطع / قطعه /
مقطوع

مثل / امثال / مثال
محبت / حُب / محبوبه /
حبیب / محبوب
محل / محله / محلات

ی

کتاب / کاتب / مکتوب / کتب /
مکتب

محیط / احاطه
مختلف / خلف / خلافت /
خلیفه / خلاف / مخالف / اختلاف
مذاب / ذوب

کشف / کاشف / اکتشاف /
مکتشف / مکاشفه / مکشوف

گی

مراجعه / مرجع / راجع /
ارجاع / ترجیع / رجوع
مرمت / ترمیم

گوینده / گویندگی / گویا

ل

مزرعه / زرع / زراعت / مزرع /
زارع

لحظه / لحظات
لذت / لذیذ / التذاذ / تَلَذُّذ

مسئله / مسائل
مشاور / مشورت / شورا / شور /
مشاوره

لطیف / لطف / لطفاً / لطیفه /
لطافت / ملاطفت

مشاهده / شهادت / شهود /
شاهد / شهید / مشهد / تشهد /
استشهاد / شهد / شهدا /
مشهود

لفظ / تلفظ / الفاظ
لمس / لامسه / ملموس /
التماس / مَلْتَمَس

م

مطالب / طلب / طالب /
مطلوب / مُطالبه
معتدل / اعتدال / متعادل /
تعديل

متعال / علو / علوی / علی /
عالی / اعلی / علیه / معلی /
تعالی / اعتلا

ذَکَى: تیزهوش، با ذکاوت
زَکَى: پاکیزه، پاکدامن

ذَلَّت: خواری
زَلَّت: لغزش

رَوْضَه: باغ
رَوْزَه: خودداری از خوردن و آشامیدن، از اعمال دینی

زَرَع: کاشتن
ذَرَع: مقیاس طول

ذَمَائِم: سرزنش شده‌ها
ضَمَائِم: پیوسته‌ها (جمع ضمیمه)

رَسَا: رسنده، کامل
رَثَا: شعر گفتن در سوگ مرده

سِلَاح: اسلحه
صَلَاح: نیکی

سَفِير: فرستاده، پیام‌آور
صَفِير: بانگ و صدا

صَخْرَه: تخته سنگ
سُخْرَه: ریشخند (تمسخر)، بیگاری

سُور: جشن و شادی
صُور: بوق

صُوت: بانگ و فریاد
سُوت: صفیر، هشتک

تَصْفِيَه: پاک کردن
تَسْوِيَه: مساوی کردن

تَهْدِيْد: ترساندن
تَحْدِيْد: حد و مرز را مشخص کردن

جَذْر: ریشه گرفتن
جَزْر: پایین رفتن آب دریا

خَوَاسْتِن: درخواست و خواهش
خَاسْتِن: برخاستن، برآمدن

حَايِل: آنچه میان دو چیز واقع شود.
هَائِل: ترسناک

حَوْزَه: ناحیه
حَوْضَه: آبگیر، حوض

حَيَات: زندگی
حَيَاط: محوطه‌ی خانه

حَرَا: نام یک غار
هَرَا: فریاد مهیب

حَزَم: دور اندیشی
هَضَم: گوارش

حَذْر: دوری
حَضْر: محل حضور

حَرَس: نگهبانان (جمع حارس)
هَرَس: بریدن شاخه‌های زاید درخت

<p>فارق: جداکننده</p> <p>فارغ: راحت و آسوده</p>	<p>صبا: بادی که از شرق می‌وزد.</p> <p>سبا: نام شهری در یمن</p>
<p>فِطرت: سرشت، طبیعت</p> <p>فترت: فاصله‌ی میان دو چیز</p>	<p>سیف: شمشیر</p> <p>صیف: تابستان</p>
<p>فِرز: چابک</p> <p>فرض: تصور</p>	<p>سنا: روشنی</p> <p>ثنا: ستایش</p>
<p>فراغت: آسایش</p> <p>فِراقت: جدایی</p>	<p>سَمَن: گل یاسمن</p> <p>ثمن: ارزش و قیمت</p>
<p>قدر: ارزش</p> <p>عَدَر: حيله و فریب</p>	<p>سمین: فربه</p> <p>ثمین: گرانبها</p>
<p>قیاس: مقایسه</p> <p>غیاث: فریادرسی</p>	<p>صواب: درست، صحیح و مناسب</p> <p>ثواب: پاداش</p>
<p>قاضی: قضاوت‌کننده</p> <p>غازی: جنگجو، طناب‌باز</p>	<p>ضیاء: نور و روشنایی</p> <p>ضیاع: زمین‌های زراعتی</p>
<p>قضا: تقدیر</p> <p>غزا: جنگ</p>	<p>عاری: برهنه، لخت، خالی</p> <p>آری: بله</p>
<p>قِلیان: وسیله‌ای برای دود کردن تنباکو</p> <p>غلیان: جوش و خروش</p>	<p>غو: فریاد</p> <p>قو: نوعی پرنده</p>
<p>قوی: قدرتمند</p> <p>غوی: گمراه</p>	<p>غَرَس: کاشتن</p> <p>قُرص: محکم، هر چیز گرد</p>

کنایه‌ها

گاهی به جای نام بردن مستقیم از چیزی، از جمله‌ای که یادآور آن می‌شود استفاده می‌کنیم. کنایه یعنی پوشیده سخن گفتن و اصطلاحاً واژه یا عبارتی است که معنای ظاهری و نزدیک آن موردنظر گوینده نیست؛ بلکه مفهوم دور آن موردنظر است.

۱۵

- از این جهان به جهان دگر شدن ← مردن
- از آن جهان آمده ← از مرگ نجات یافته
- از بام افتادن ← بی پول و ورشکست شدن
- از پای افتادن ← ناتوان شدن
- از پای درآمدن ← کشته شدن، مردن
- از پای در آوردن ← کشتن
- از جا در رفتن ← خشمگین شدن
- از جا کنده شدن دل ← ترسیدن
- از جای شدن ← عصبانی شدن (از کوره در رفتن)
- از چاله به چاه افتادن ← به گرفتاری بدتر دچار شدن، بدتر شدن اوضاع
- از خستگی به جان آمدن ← ناتوان و عاجز شدن
- از خود به در شدن ← از خود بی خود شدن
- از خون، شیر ساختن ← توانا و ماهر بودن
- از دهن افتادن ← سرد و غیرقابل خوردن شدن
- از راه مرو ← فریفته نشو، اشتباه نکن
- از زیر سنگ هم شده ← با تحمل سختی و تلاش بسیار
- از عرش به فرش آمدن ← خوار و ذلیل شدن
- از نیش، نوش ساختن ← ماهر و توانا بودن
- از همه بریدن ← گوشه گیر شدن
- استخوان سوز ← بسیار دردناک و آزاردهنده
- افتاده ← ناتوان و درمانده (یا متواضع)
- افسار گسیخته ← رهاشده، شتابان و غیرقابل کنترل
- انگشت خاییدن ← دریغ و افسوس خوردن
- انگشت روی کسی گذاشتن ← نشان دادن یا مدنظر قرار دادن کسی

- اوراق شستن ← از بین بردن و پاک کردن نوشته‌ها
- آب از سر گذاشتن ← نترسیدن، ناامید بودن
- آب به دهان خشک شدن ← تعجب کردن، ترسیدن
- آب روی آتش ریختن / آب بر آتش زدن ← آرام کردن اوضاع
- آب شدن کسی ← شرمنده شدن کسی
- آسمان جُل ← بینوا و فقیر
- آسمان گیر شدن ← آشکار شدن، مشهور شدن
- آس و لاش ← زخمی و آسیب‌دیده
- آفتاب تیغ کشید ← آفتاب بیرون آمد و طلوع کرد
- آگنده گوش ← گر، ناشنوا
- آیه‌ی یأس خواندن ← ناامید بودن

ب

- با سر دویدن ← با شوق رفتن
- باب دندان ← مطابق سلیقه و میل
- باد به دست داشتن ← بی‌حاصلی
- بادپا ← سریع
- باریک‌بین ← نکته‌سنج و بادقت
- بال شکسته داشتن ← معلول و ناتوان بودن
- بالا کشیدن ← به زور تصاحب کردن
- بر آب بودن / بر باد بودن چیزی ← ناپایدار بودن چیزی
- بر سر سفره‌ی رنگین کسی نشستن ← مهمان کسی شدن و از قِبَل کسی زندگی را گذراندن
- بر فُوران تخیل راه رفتن ← خیال ورزیدن
- بر قدم کسی قدم کشیدن / از قلم کسی رقم کشیدن ← تقلید و پیروی از کسی

فصل ۸

ضرب المثلها

ضرب المثلها نوعی از بیان هستند که معمولاً تاریخچه و داستانی
پندآموز پشت آنها نهفته است.

آ

- ◀ آب از آب تکان نخوردن: کنایه از آرامش، بدون نگرانی
- ◀ آب از آسیاب افتادن: برقرار شدن آرامش - خاموش شدن سروصدا
- ◀ آب از سر گذاشتن: امید نداشتن - به پایان آمدن کاری
- ◀ آب آمد و تیمم باطل شد: اصل کار آمد و فرع بی‌مورد است.
- ◀ آب توی دلش تکان نمی‌خورد: آرام و آهسته حرکت می‌کند.
- ◀ آب خوش از گلو پایین نرفتن: راحتی نداشتن
- ◀ آب در کوزه و ما تشنه لبان می‌گردیم: هدف و مقصود در نزدیکی ما قرار دارد، اما به دنبال آن می‌گردیم.
- ◀ آب راز سرچشمه باید بست: جلوی ضرر و زیان راز مبدأ باید گرفت.
- ◀ آب زیر پوستش رفته است: کمی چاق شده است - وضع مالی‌اش بهتر شده است.
- ◀ آبشان در یک جوی نمی‌رود: با هم توافق ندارند - با یکدیگر خوب نیستند.
- ◀ آب غوره گرفتن: گریه کردن - گریستن
- ◀ آب کش به کف گیر می‌گوید چقدر سوراخ داری: کسی که خودش عیب بسیار دارد و به اندک عیب دیگری ایراد و خرده می‌گیرد.
- ◀ آبم است و گاوم است، نوبت آسیابم است: در یک فرصت محدود، چندین کار با هم داشتن
- ◀ آب نخوردن چشم: امیدی نداشتن
- ◀ آب و تاب دادن: به موضوعی اهمیت زیادی دادن - اغراق کردن
- ◀ آب در دست داری، نخور بیا: فوق‌العاده عجله و شتاب داشتن
- ◀ آبی از او گرم نمی‌شود: امکان انجام دادن کار از او نیست - نباید به او امیدی داشت.

- ◀ آبی که به زندگی ندید حسین / چون گشت شهید بر مزارش بستند: در زمان لزوم توجهی به کسی نکردن - در غیر زمان به آن پرداختن، مانند نوشداروی پس از مرگ سهراب
- ◀ آتش چون برافروخت بسوزد تر و خشک: در اثر حادثه، گناهکار و بی‌گناه با هم از بین می‌روند.
- ◀ آتش زیر خاکستر: آرامش موقت - موذی
- ◀ آخر کار خود را کردن: به مقصود خود رسیدن - به هدف خود نائل آمدن
- ◀ آخوند شدن چه آسان و انسان شدن چه مشکل: سواد پیدا کردن راحت است، اما انسان شدن سخت است.
- ◀ آدم باید لقمه را به اندازه‌ی دهانش بگیرد: باید با توجه به توانایی خود، کاری را انجام داد.
- ◀ آدم شاخ در می‌آورد: شدت تعجب - حرف‌های دروغ و غیر قابل قبول
- ◀ آدم گدا این همه ادا: آدم‌های فقیر بیشتر ادا دارند، بیشتر عیب و ایراد می‌گیرند.
- ◀ آدم گرسنه سنگ را هم می‌خورد: به کسی می‌گویند که به بهانه‌ی مطلوب نبودن غذا از خوردن آن امتناع می‌کند.
- ◀ آدم مفت‌خور خوش‌سلیقه می‌شود: کسی که چیزی را رایگان به دست می‌آورد، بر آن ایراد می‌گیرد.
- ◀ آدم ناشی سُرنا را از سر گشاد آن می‌زند: کسی که از انجام کاری اطلاع ندارد و آن را نادرست انجام می‌دهد.
- ◀ آدم یک‌بار پایش توی چاله می‌افتد: از هر اتفاق و پیشامدی باید عبرت گرفت.
- ◀ آدم یک‌دنده: ثابت و محکم، بیشتر در جهت منفی
- ◀ آرزو را به گور بردن: به هدف و مقصود خود نرسیدن
- ◀ آزموده را آزمودن خطاست: کسی که امتحان خود را پس داده و شناخته شده است، دیگر نیازی نیست دوباره آزموده شود.

- ◀ آسمان به زمین نمی‌آید: اتفاق فوق‌العاده‌ای روی نخواهد داد.
- ◀ آسمان و ریسمان را سر هم بافتن: دو چیز بی‌تناسب را به هم ارتباط دادن - نامربوط گفتن
- ◀ آشپز که دوتا شد، آش یا شور می‌شود یا بی‌نمک: وقتی دو یا چند نفر در انجام کاری دخالت داشته باشند، کار پیش نمی‌رود.
- ◀ آش دهن‌سوز نبودن: مورد مطلوب نبودن
- ◀ آش خوب باشد، کاسه‌اش چوب باشد: اصل مهم است نه فرع.
- ◀ آش کشک خالته، بخوری پاته نخوری پاته: در هر حال مجبور به انجام کاری بودن.
- ◀ آش نخورده و دهن سوخته: کاری انجام نداد، ولی گناهکار شناخته شده
- ◀ آش و لاش کردن: صدمه و آسیب سختی وارد کردن
- ◀ آشی برای کسی پختن: در دسری برای کسی به وجود آوردن.
- ◀ آفتاب لب بام است: مرگ او نزدیک است.
- ◀ آفتابه لگن هفت دست ولی شام و ناهار هیچی: تشریفات، زیاد، ولی اهمیت کار، کم
- ◀ آمد ابرویش را درست کند، چشمش را کور کرد: برای کسی خواست کار خوبی انجام دهد، اما برعکس شد.
- ◀ آن را که حساب پاک است، از محاسبه چه باک است: کسی که حساب پاکی داشته باشد، ترسی از حساب و کتاب ندارد.
- ◀ آنقدر بایست که زیر پایت علف سبز شود: انتظار کشیدن بدون نتیجه
- ◀ آن وقت که جیک جیک مستانت بود، یاد زمستانت نبود: از قبل باید فکر آینده بود.
- ◀ آویزه‌ی گوش کردن: پندی فراگرفته را به کار بستن
- ◀ آه در بساط نداشتن: کاملاً بی‌چیز و فقیر بودن

- ◀ آهسته بیا آهسته برو، گربه شاخت نزند: پنهان کردن مطلب - بی‌سروصدا انجام دادن کاری
- ◀ اجاق پدر را روشن نگه‌داشتن: فرزند داشتن، که بیشتر منظور فرزند پسر داشتن است.
- ◀ اجاقش کور است: صاحب اولاد نمی‌شود.
- ◀ اجل دور سرش می‌چرخد: وضعیت ناگوار دارد. - نزدیک به مرگ است.
- ◀ احترام امام‌زاده با متولی آن است: احترام هر کس را باید نزدیکان او حفظ کنند.
- ◀ از آب گل‌آلود ماهی گرفتن: از هرج و مرج استفاده کردن
- ◀ از این ستون به آن ستون فرج است: گاهی با تغییر موقعیت در زندگی، می‌توان به موفقیت رسید.
- ◀ از خر شیطان پیاده شدن: لج‌بازی نکردن
- ◀ از دماغ فیل افتادن: متکبر و مغرور بودن
- ◀ از گاه کوه ساختن: چیز کوچک و بی‌اهمیت را بزرگ جلوه دادن
- ◀ از کیسه‌ی خلیفه بخشیدن: از مال و ثروت دیگران اعطا کردن
- ◀ از هول حلیم توی دیگ افتادن: به خاطر ذوق و طمع زیاد عجله کردن و دچار ضرر شدن
- ◀ اسب را گم کردن و پی‌نعلش گشتن: اصل را از دست دادن و به دنبال فرع آن گشتن
- ◀ در دیزی باز است، حیای گربه کجا رفته است: از موقعیت نباید سوء استفاده کرد.
- ◀ اگر دنیا را آب ببرد، فلانی را خواب ببرد: بسیار لاپالایی و بی‌فکر و اندیشه است.
- ◀ اگر کاردش بزنی، خونش بیرون نمی‌آید: زیادی خشم و غضب
- ◀ اگر گاه از تو نیست، کاهدان از تو است: به آدم پرخور گفته می‌شود.

- ◀ انگشت در سوراخ زنبور کردن: برای خود، تولید زحمت و دردسر کردن
- ◀ ایراد بنی اسرائیلی گرفتن: خرده‌گیری نابه‌جا و غیر وارد
- ◀ این شتری است که در خانه‌ی هر کس می‌خوابد: مرگ برای همه است.
- ◀ این کلاه برای سرش گشاد است: درخور توانایی و لیاقت او نیست.

ب

- ◀ با پا بروی، کفش پاره می‌شود و با سر بروی، کلاه: در هر حال، خرج دارد.
- ◀ با پنبه سر بریدن: با نرمی به کسی آسیب رساندن و صدمه زدن.
- ◀ باد آورده را باد می‌برد: چیزی که به آسانی و رایگان به دست آید، به آسانی هم از دست می‌رود.
- ◀ باد به غبغب انداختن: با غرور رفتار کردن
- ◀ باد در قفس کردن: کار بیهوده انجام دادن
- ◀ بادمجان بم آفت ندارد: مقاومت داشتن در برابر سختی‌ها.
- ◀ با سیلی صورت خود را سرخ کردن: با وجود تنگدستی، ظاهر خود را حفظ کردن
- ◀ با کدخدا بساز و بر ده بتاز: با کسی که در رأس امور است همراه شو و کار خود را پیش ببر.
- ◀ بالاخانه‌اش را اجاره داده است: عقلش کم است.
- ◀ بالای سیاهی رنگی نیست: وضع از این بدتر نمی‌شود.
- ◀ با یک تیر دو نشانه زدن: از یک عمل دو نتیجه گرفتن
- ◀ با یک دست دو هندوانه نمی‌توان گرفت: از دو کار باید یکی را انتخاب کرد و انجام داد.
- ◀ بچه عزیز است و ادب عزیزتر: تقدّم عزت ادب در وجود انسان
- ◀ بزک نمیر بهار میاد، کمبزه با خیار میاد: وعده‌ی بی‌اساس به کسی دادن.
- ◀ برادری به جای خود، بزغاله از یکی هفت صد دینار: معامله و دادوستد ارتباطی به دوستی ندارد.

- ◀ برای یک بی‌نماز در مسجد را نمی‌بندند: کار را به خاطر یک شخص نابه‌هنجار تعطیل نمی‌کنند.
- ◀ برج زهرمار بودن: بسیار عبوس و خشمگین بودن
- ◀ بر خر مراد خود سوار شدن: به هدف خود نائل آمدن
- ◀ برو کشک ات را بساب: برو پی کار خودت
- ◀ بز گر از سرچشمه آب می‌خورد: آدم نالایق بیشتر از دیگران به خود می‌بالد.
- ◀ بلد نیستم، راحت جان است: به کسی گویند که برای فرار از انجام کاری بگوید بلد نیستم.
- ◀ به بوی کباب آدم، دیدم خر داغ می‌کنند: دچار اشتباه بزرگی شدن
- ◀ به تنبل گفتند برو سایه، گفت سایه خودش می‌آید: تنبلی زیاد
- ◀ به جیب زدن: استفاده‌ی مالی بردن - پولی به دست آوردن
- ◀ به چاک زدن: فرار کردن
- ◀ به درد لای جرز خوردن: برای هیچ کاری مناسب نبودن
- ◀ به دریا برود، دریا خشک می‌شود: درباره‌ی افراد بی‌طالع و بی‌اقبال گویند.
- ◀ به رنج و سعی کسی نعمتی به چنگ آورد / دگر کس آید و بی‌سعی و رنج بردارد: بردن سود و منفعت از زحمت و تلاش دیگران
- ◀ به روباه گفتند شاهدت کیست، گفت دم: به شخصی گویند که برای صحت گفته‌ی خود، کسی بدتر از خود را گواه خود سازد.
- ◀ به ریش کسی خندیدن: او را تحقیر و مسخره کردن
- ◀ به زخم کسی نمک پاشیدن: درد یا داغ کسی را تشدید کردن
- ◀ به شتر گفتند چرا گردنت کج است، گفت کجایم راست است: کسی که کارها و رفتار او برخلاف معمول باشد.
- ◀ به شتر مرغ گفتند پیر، گفت شترم؛ گفتند بار پیر، گفت مرغم: کسی که به بهانه‌های مختلف، حاضر به انجام دادن کاری نیست.

